کورتەباسێک لەسەر ڕەمزی سەرکەوتنی

بیری سەربەخۆیی‌خوازیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

(گەلالەی مەسەلە)

د. کامران ئەمین‌ئاوە

ڕووداوەکانی پاش ڕووخانی یەکێتیی سۆڤییەتیی و بلوکی سوسیالیستیی لە ڕۆژهەڵاتی ئوروپا و سەرهەڵدانی چەندین وڵاتی تازە و سەربەخۆ، ڕووخانی دەوڵەتی بەعسی سوسیالیستی عێراق و پێکهاتنی دەوڵەتی نیوەسەربەخۆی باشوری کوردستان، پێکهاتنی دەوڵەتی دیموکراتیکی تەیمور و باشوری سودان، ویستیی سەربەخۆیی لە کاتالۆنیای ئیسپانیا و قەیرانی نەتەوەیی بلژیک لە ئوروپای یەکگرتوودا، هەروەها قەبوڵی ڕێفراندۆم بۆ سەربەخۆیی سکاتلەند لە لایەن دەوڵەتی ئینگلیسەوە، نزیک‌بوونەوەی پەیتا پەیتای فلستین بۆ پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆ و هتد... کۆمەڵگای جیهانی تووشی ئاڵوگۆڕێکی گەورە و سەرنج ڕاکێش کردووە. لەم بارودۆخەدا ئەم پرسیارە دێتە پێش کە ئەرکی ئەوانەی کە لە خەمی پچڕاندنی تەوقی کۆیلەتی نەتەوەیی کورددان و تێکۆشەری ڕێگای ڕزگاریی و بە دەوڵەتبوونی کورد و دامەزراندنی کیانی سەربەخۆیی کوردستانن چی‌یە؟ لە نێو ئەم گێژاوە نالەبارە سیاسیی‌یەدا کە بەشێک لە ڕووناکبیران و زۆربەی حیزبە سیاسیی‌یەکانی کورد لە پاش کۆماری کوردستانەوە، ستراتیژیی کۆمار و بزووتنەوەکانی پێش کۆماریان وەلا ناو و بە دوای چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد لە چوارچێوەی ئێران کەوتوون، ئەرکی سەرەکیی کوردی سەربەخۆیی‌خواز چی‌یە و پێویستە لەم پێناوەدا بە چ مکانیزمێکەوە بێتە نێو گۆڕەپانی خەباتی سیاسیی‌یەوە. ئایا دانی دروشمی سەربەخۆیی بە تەنیایی دەتوانی ببیتە هۆی کۆکردنەوەی خەڵکی ئاسایی، ڕوناکبیر و خوێندەواری ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ وەدی هێنانی ئەم ئامانجە؟ ئەمانە پرسیارگەلێکن کە پێویستە وڵامیان بدرێتەوە. بەڵام پێش هەرشتێک پێویستە نەتەوەخوازی کورد لە پلەی یەکەمدا خۆی پێناسە بکا و سنووری هاوکاریی و جیاوازیی خۆی بە پێی ئامانجی کورد لەگەڵ هێزە سەراسەریی و نەتەوەکانی دیکەی جوغرافیای سیاسیی ئێران و پاشان ئەو حیزب، ڕێکخراوەو کەسایەتیی‌یانەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە بەرژەوەندیی کوردی ڕۆژهەڵات

لە مانەوە لە چوارچێوەی ئێراندا دەبیننەوە، ڕوونکاتەوە. یەکێک لە خاڵە گرینگەکان، ڕوونکردنەوەی ستراتیژیی و ئامانجی سەرەکیی کوردە. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پاش رووخاندنی کۆماری کوردستان لە لایەن دەوڵەتی داگیرکەری ئێران، حیزبی دیموکرات لە ژێر کاریگەریی بیری چەپ و حیزبی توودەی ئێران، بەو هیوایە، کە بوون لە ڕیزی چەپی ئێران و دامەرزاندنی سوسیالیسم و پاشان سوسیالیسمیدیموکراتیک دەتوانێ کۆتایی بە کێشەی نەتەوەیی لە کوردستان بێنێ دروشمی خودمختاری بۆ کوردستان و دیموکراسیی بۆ ئێرانی کرد بە دروشمی سەرەکیی ئەم حیزبە(لە کۆنفرانسی سێهەمی ئەو حیزبەوە، بە راسپاردەی ئیرەج ئەسکەندەری سکرتێری ئەو کاتی حیزبی توودە). هاوکات کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێرانیش کە پاش رووخانی شا، بوو بە پێکهاتەیەکی سیاسیی لە گۆڕەپانی سیاسیی رۆژهەڵاتی کوردستان، لە گەڵ ئەوەدا کە پێی لە سەر جیاوازیی ئایدۆلۆژیا و پێگەی چینایەتی خۆی لە گەڵ حیزبی دێموکڕات دادەگرت، بەڵام لە پرسی نەتەوایەتیی و کێشەی کورددا، هەر خاوەنی هەمان دروشم و ستراتێژیی بوو، ئەوەش هیچ لە ناوەرۆکی مەسەلەکەی نەدەگۆڕی کە ئامانج و ستراتیژیی هەر خودموختارییەکە بوو. بەم چەشنە ئەو دوو لایەنە هەر کام بە پێی توانا و نفوزی خۆیان لە کۆمەڵگای ئەو دەمی کوردستان، یەکیان لە ناو کۆنسێپتی دێموکڕاسیی ئێڕانیی و ئەوی دیکەیان لە ناو کۆنسێپتی پرۆلیتاریزە کردنی پرسی کورد توانیان ستراتیژیی کۆمار و بزووتنەوەکەی سمکۆ و بەر لەویش شێخ عوبەیدەڵڵای نەهری کە بە سەرهەڵدانی بزووتنەوەی ناسیونالیستیی کورد دادەنرێ، بە دەستی فەرامۆشی بسپێرن و مەتەڵی خودموختاریی بئاخنە مێشک و دڵی ئەو بەرە لە ئینسانی کورد کە زیاتر لە ٣٠ ساڵ جیاوازیی زەمانیان لە گەڵ دەوڵەتی کۆماری کوردستان هەبوو. لە خۆڕا نەبوو کە هەزاران ئینسانی کورد، چ لە ریزی حیزبی کوردییدا و چ لە ریزی حیزبی سەراسەرییدا، لە گەڵ ئەوەیدا دەیانبینی چۆن لەشکری تاران وەڵاتەکەیان بەر هێرش دەدا کەچی شانازیان بە ئێرانیبوونی خۆیان دەکرد و خۆیان بە پاراستنی تەواویەتیی ئەرزیی ئێران بەرعۆدە دەزانی و بە دوای دامەزراندنی دێموکراسیی بۆ ئێران و خودموختاریی بۆ کوردستان کەوتبوون و لەم پێناوەشدا هەزاران ڕۆڵەی کورد گیانی لە پێناو ئەو ستراتیژییەدا بەخت کرد. ئێستاش بەشێکی بەرچاوی هیزە کوردییەکان بە پێشکێشانی فیدرالیسم لە ئێران بە شوێن دیتنەوەی ڕێو شوێنێک بۆ هاوکاریی

لەگەڵ هێزە جۆراوجۆرەکانی ئێرانی و سەلماندنی ئەم مەسەلەیە کەوتوون کە کورد هەرچەند نەتەوەیەکە، بەڵام جیاییخواز نییە و بەرژەوەندیی خۆی لە بوون لە چوارچێوەی ئێراندا دەبینێتەوە. بەڵام هەر لەو کاتەشدا کاتێ روو لە خەڵکەکەی خۆیان واتە خەڵکی کوردستان دەکەن، رادەگەینن کە کورد مافی چارەنوسی خۆشی هەیە. لەم بازنەیەدا کاری سەربەخۆییخوازی کورد کارێکی ساکار نییە و پیویستە لە چەند بەرەدا درێژە بە خەباتی خۆی بۆ سەلماندنی ئەم بیرە بدات:

یەکەم، خەبات بۆ سەلماندنی ئەم مەسەلەیە کە لە بارودۆخی ئەمرۆی جیهان، ناوچە و کوردستاندا دیاریکردنی ستراتیژیی سەربەخۆیی و کار و تێکۆشان بۆ وەدییهێنانی دەوڵەت و سەروەریی سیاسیی بۆ کورد تەنیا ستراتیژیی و بزاوت و خەباتی دروست و راستەقینەی ئێستای کوردی رۆژهەڵاتە کە پتانسیەلی جەماوریی کردنییشی هەیە، بەڵام ئەمە تەنیا کاتێک ڕەنگدەداتەوە، کە ئەم ڕەوتە بتوانێ بە خوێندنەوەیەکی نوێ و دروست لە هەلوومەرجی ئەمرۆی جیهان، ناوچە و کوردستان، هەروەها ڕامیارییەکی بەهێز، دروشمی شیاو و کۆکردنەوەێ هێزە فکریی و مادییەکانی خۆی و یەکگرتنی هەموو ئەو ئاڵقانەی خۆیان لە چوارچێوەی ئەم گوتارەدا دەبینەوە، کاریگەریی لەسەر بزوتنەوەی کوردی ڕۆژهەڵات هەبێ و بتوانێ وەک هێزێکی سەرەکیی و پێشکەوتنخوازی دادپەروەر، بیرو سەرنجی خەڵکی ئاسایی و رۆشنیرانی کورد بەرەو خۆی ڕاکێشێ و ڕۆڵێکی جیددی لە گۆڕەپانی خەباتی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بگێرێ. لە لایەکیتریشەوە بیسەلمێنێ کە بەرژەوەندیی کوردی ڕۆژهەڵات لە موکریانەوە تا دێهلۆڕان بە تەواوی توێژو چین و ئایینەکانییەوە نە لە ستراتیژیی دێموکراتیزەکردنی ئیران بەڵکوو لە دامەرزاندنی کیانی نەتەوەیی و سەروەری سیاسیی کورد و دامەزراندنی دێموکراسیی کوردیی و دادپەروەریی کۆمەلایەتیدایە و ئیتر کاتی ئەوە گەیشتووە کە ڕێکخراوە و کەسایەتییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە جێگای هەوڵدان بۆ دیالۆگ لەگەڵ نوێنەرانی گشتخوازی ئێرانی لە شاپەرەستەوە تا ئەوانەی کە کاتی خۆی دەستیان لە سەرکووتکردن و کوشتنی ڕۆڵەکانی کورد دابووە و ئێستا دوای زیزبوونیان لە کوماری ئیسلامیی هاتوونەتە ڕیزی بەناو ئۆپۆزیسیۆنەکانی کۆماری ئیسلامیی بۆ ئیسلاحکردنی نیزام، تێبکۆشن ئەم هێزە بۆ یەکگرتوویی هێزەکانی کورد لە پێناوەی پێکهێنانی سەروەریی و کیانی کورد تەرخان بکەن.

بەرەی دووهەم ململانەی فیکریی - سیاسیی لەگەڵ هێزە فیدارلییخوازەکانی کوردە کە بە پێێ خوێندنەوەی خۆیان لە بارودوخی ئێستای کورد و جیهان، هەڵسەنگاندنی هاوسەنگیی هێزو قووەتی کورد لە بەراوەرد لەگەڵ هێزەکانی نەکوردی ئێران یاخود بە پێی باوەریان بە دابینبوونی مافەکان و بەرژوەندیی کورد لەچوارچێوەی ئێرانێکی فیدرالدا سەرەرای بە ڕەوازانینی مافیچارەنووسی کورد، هێنانەگۆڕێی دروشمی سەربەخۆیی بە نادروست لە قەڵەم دەدەن و لایەنگری کۆمەڵگایەکی فیدرالن و رایدەگەیەنن کە یەکێتیی ئێرانیان بۆ گرینگە. ئەوان لەم باوەڕەدان هەبوونی ئێرانێکی ئازاد و فیدراڵ دەتوانێ بارودۆخی پێویست بۆ گەشەکردنی ئابووریی، فەرهەنگیی و سیاسیی لە کوردستان و بەشداریی کورد لە دەستەڵاتی سیاسیی ئێران پێکبێنێ. بۆ سەربەخۆییخوازی کورد خەباتی فیکریی لەگەڵ ئەم لایەنە کارێکی ساکار نییە، ئەوە پێویستیی بە کارێکی بە هێزی فیکریی و درێژخایەن هەیە تا بتوانێ بیرو هەستی سەربەخۆییخوازیی لە نێو ڕیزی ئەو هێزانەشدا بە قووەت بکات و بەو قەناعەتەیان بگەیەنێ کە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیی بە چەپ و ڕاستییەوە لە باشترین حاڵەتەدا تەنیا مافێکی بەرتەسکی فەرهەنگیی و ئیداریی بۆ کورد لە چوارچێوەی ئەرزیی ئێرانی یەکگرتودا بەڕەوا دەبینێ و ئەمە دەبێتە هۆی وەپاش کەوتنی ڕەوتی ئاگایی نەتەوەیی و بەرهەلستکاریی بۆ گەێشتنی خەڵکی کورد و بەشێک لە نوخبەکانیی بەم ڕاستییە کە مەسەڵەی کوردی ڕۆژهەڵات لە چوارچیوەی ئێراندا مسۆگەر ناکرێ. ئەزموونی دەوڵەتی هەرێمی کوردستان و کێشەی بەردەوامی لەگەڵ بەغداد لە وڵاتێک کە کورد لەباری چەندایەتیی و چۆنیایەتییەوە قورسایەتییەکی بەرچاوی لە بازنەی سیاسی و بریارداندا هەیە، نیشاندەری ئەم ڕاستییەیە کە لە وڵاتی فرەنەتەوەیی ئێراندا، کورد بە حەشیمەتی ئێستایەوە، ناتوانێ ڕۆڵێکی وەها بۆ دابینکردنی کیانو سەروەریی خۆی لەم وڵاتەدا بگێرێ و بە ئاوات و ئامانجەکانی بگات. هێرشەکانی ئەم دوایانەی هێز و کەسایەتییەکانی چەپ و ڕاستی گشتخوازی ئێرانی بە دوو حیزبی فیدرالخوازی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نێشاندەری شکستی ئەم چەشنە بیرە لە نێو کوردی ڕۆژهەڵات و نەبوونی دەرفەت تەنانەت بۆ گەیشتن بە سیاسەت و زمانی هاوبەش لەگەڵ ئوپۆزیسیۆنی گشتخوازی ئێرانییە.

لە بەرەی سێهەمدا دوو لای ڕاست و چەپ بە دوو بیری جیاوازەوە، بەڵام ئاکامێکی یکسانەوە هەیە. لایەکی بریتیی‌یە لە لایەنگرانی "نەتەوەی ئێران و ئومەتی ئێران" کە لە باشترین حاڵەتدا بەم باوەڕەن کە قەومگەلێک بە زمان و ئایینی جیاوازەوە لە ئێران هەن و بەهۆی ڕەگ و ڕیشەی هاوبەشیان مەسەلەی نەتەوەیی‌یان نی‌یە و نابێ. لای دووهەم، بەشێک لە هێزە چەپەکانی کورد و سەراسەریی‌یە کە سەرەرای باوەر بەبوونی نەتەوەی جیاواز لە ئێران و مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەکان، بە هۆی باوەر بە چارەسەریی مەسەلەی نەتەوەیی لە کۆمەڵگای سوسیالیسمدا، هەر چەشنە بزوتنەوەیەکی سەربەخۆیی‌خوازانە بە دوژمنی چینی کرێکار و شۆڕشی سوسیالیستیی دادەنێن و جیایی نەتەوەیی لە بیر دەبەنەوە. ئەم هێزانە لە ڕۆژهەڵاتی کورستاندا لەوەناچێ لە داهاتوودا کاریگەیی‌یەکی وەهایان لە سەر بزوتنەوەی کورد هەبێ، بەڵام وەک فیکرێک هەن و پێویستە لەبەرچاو بگیرێن.

مەسەلەیەکی دیکە کە سەربەخۆیی‌خوازی کورد دەبێ لە ئێستاوە لەبەرچاوی بگرێ، ناکۆکیی ئەرزیی لەگەڵ نەتەوەکانی دەوروبەریی و بە تایبەتیی ئازەریی‌یەکانە. لەم ڕەوتەدا دیتنەوەی زمانی هاوبەش لەگەڵ نوێنەرە فیکریی و سیاسیی‌یەکانی ئازەریی و پێکهێنانی بەرەی هاوبەش لەگەڵ ئەوان و نەتەوەکانی دیکەی ئێران دەتوانێ ڕۆڵێکی بەرچاو لە خەباتی سەربەخۆیی‌خوازانەی نەتەوە بندەستەکان و پێشگیریی لە شەر و ناکۆکی ئەوان بگێڕێ. لە لایەکی دیکەوە پێویستە سەربەخۆیی‌خوازی کورد لە هێرش‌بردن بۆ نەتەوەکانی دیکە وەک فارس و تورک و هتد ... وەک نەتەوە پارێز بکات و ڕووی نووکی هێرشی بەرەوە ڕەگەزپەرەستەکانی ئەو نەتەوانە بێ و سنووری خەبات لە دژی ڕەگەزپەرەستان و تەواوخوازان لەگەڵ نەتەوەکان تێکەڵ نەکا.

هەروەها هێزی سەربەخۆیی‌خوازی کورد، ئەرکێکی قورسی دیکەشی لە ئەستۆیە کە بریتیی‌یە لە روونکردنەوەی مانا و چەمکی دێموکڕاسیی و پێوەندیی بە پرسی نەتەوایەتیی‌یەوە. ئەمڕۆ وشەی دێموکراسیی وەها جیهان پەسند بووە کە تەنانەت دیکتاتۆرەکانیش خۆیانی پێ رەنگ دەکەن. شۆڤینیستەکانی نەتەوە سەردەستەکان، هەوڵ دەدەن، پرسی کورد کە پرسی نەتەوایەتیی و نیشتمان و سنوور و سەروەریی سیاسیی‌یە، بخەنە ناو کۆنسێپتی دێموکڕاسیی خۆیانەوە کە بەو پێیەش ، کورد لە هەموو ئەو وڵاتانەی تێیدا دەژی هەر لە کەمایەتیدا دەمێنێتەوە. هەروەها ڕەوتی

ڕێفۆرمیستیی بزووتنەوەی کوردیش، لە هاوکێشەی نەتەوەیی و دێموکراسیی سەرانسەرییدا بەردەوام لە سەر حیسابی نەتەوایەتیی، بۆ ئەو دێموکراسیخوازیەی داشکاندوە؛ تا جێگایەک کە ئەو ڕەوتە بەرە بەرە چووەتە ژێر باری تێرمی بێ مانای بە قەوم ناوبردنی کورد و مل کەچ کردن بۆ هەموو کەس و تاقمێکی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران و بەشداریی بێ شەرت و مەرج لە هەموو کۆڕ و کۆبوونەوەیەکی بێ کەڵک بۆ کورد تەنیا بە فیکەی کەس و تاقمی وا . بیرمەندانی چەمکی دێموکراسیی هەر لە یۆنانی کۆنەوە تا سەردەمی هاوچەرخ، هەر کات باسیان لە دێموکراسیی کردوە، مەبەستیان چوارچێوەیەکی دیاریکراو بووە؛ سەردەمێک لە دەوڵەت شارێک و پاشان لە چوارچێوەی دەوڵەت- نەتەوەیەکدا. هێز و ڕەوتی نەتەوەیی سەربەخۆییخواز پێویستە، ئەوە لە ناو کوردا روون بکاتەوە و جێی بخا، کە دێموکراسیی لای کورد ئەو کاتەی لە پێوەندیی لە گەڵ نەتەوەی سەردەست و حکومەت و ئۆپۆزیسیۆنی سەراسەرییدا دێتە گۆڕێ، بەر لە هەموو شتێ بریتییە لە مافی دیارییکردنی چارەنووسی سیاسیی، مافی بە دەوڵەت بوون، مافی جیابوونەوە، مافی هەبوونی بەرابەریی سیاسیی و حقوقیی لە گەڵ هەموو نەتەوەکانی دیکەی جیهان. ئەو کاتەش کە بۆ کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆ و کۆمەڵگای کورد دێتە گۆڕێ، یانی پابەندیی بە هەموو یاسا و ڕێسا دێموکراتیکەکان چ بۆ تاک و چ بۆ گرووپ و چ بۆ هەر کەمایەتییەکی سیاسیی، ئەتنیکیی، دینییو سیاسیی لە چوارچێوەی کیانی نەتەوایەتیدا.

بەم پێیە خەبات بۆ سەربەخۆیی، پێویستیی بە تێکۆشانی چڕ و ماندوویی نەناسانە و کاری درێژخایەنی هەڵگرانی ئەم بیر و ستراتیژییە و هەوڵدان بۆ ئەۆرۆییکردنی ئەم دروشمە و بردنی بۆ ناو خەڵکی کوردستان و کۆکردنەوەی ئەوان لە دەوری ئەم ئامانجە هەیە.

ئەمرۆ چ لە نیو ڕۆژهەڵاتی کوردستانو چ لە تاراوگەدا پتانسیەلی پێویست بۆ بە هێزکردن و پەرەپێدانی ئەم بیرو رەوتە هەیە. بەڵام هەر وەک لە سەرەوە ئاماژەم پێدا، هەڵگرانی ئەم رەوت و گوتارە دەبێ، لە پرژو بڵاویی و دوورەپەرێزیی بێنە دەرەوە و روو لە یەکگرتن و یەکخستنی توانا فکریی و سیاسییەکانی خۆی بکا و هەموو لە دەوری دروشم و گوتاری سەربەخۆیی و بەدەوڵەتبوونی کوردستان کۆ ببنەوە.